

praskavim bombama nonsens-humora, apsurdnim strujama visokog napona, šiljatim ukrštajima svakodnevnih dijaloga, uvećanjima i iskrivljenjima antropološkog snimka naših mentaliteta, čiji satirični realizam seže do grotesknog fantastičnog. Ako je u dosadašnjim komedijama više brinuo o efektnoj crno-humornoj komici situacija, zasnovanih na verbalno tačno opaženoj, a bizarnoj patrijarhalnoj biografiji malograđanskih monstruma, u »Balkanskom špijunu«, pokazuje zrelu i čvrstu dramaturšku građu tragikomičnog karaktera i opsednute svesti.

Sazdan na predrasudama suženog pogleda na svet, njegov sredobežni junak Ilija Čovorović, »gazda okučnice i ideje o slobodnom čoveku i slobodnoj zemlji«, pati od obratne manije gonjenja: on je progonitelj, a njegova žrtva, nabeđeno sumnjivo lice, gastarbajter, povratnik iz Francuske. Dakako, Kovačević ne posmatra svoju ličnost kao već definisani psihijatrijski slučaj, nego je postepeno razgrće, kao nama blisku, groteskno dogmatizovanu svest o patriotskim dužnostima, bezbednosti zemlje samozaštiti građanina, koja se u njegovoj samozvanoj akciji pretvara u svoje nalčiđe, u čin represije, besmislenu istragu,

proizvoljno optuživanje, fanatizovano likovanje opsednutog amatera nad »ulovom«. U tome mu pomaže isto tako »zapaljeni« brat bliznac Đura, čovek informbirovske prošlosti, patološke i klanovske motivacije. Tragični vrhunac: Ilijina smrt, samo je poslednja tačka ovog komičnog zamišljenog i tragično vraćenog bumeranga, čiji zamah valja tražiti u iracionalnoj pozadini zbivanja. Dijalog izvanredne živosti i autentičnosti, hvata u svojoj napetoj zamci izigranu logiku stvarnosti, čak i aktuelni trenutak nestašice i oskudnog miljea.

O režiji

Režija Dušana Jovanovića nije se zadovoljila trpkom komikom izražajnih protagonista, već je vratila i dug stvaraoca režisera autoru u proširenoj interpretaciji Kovačevićevih deset slika. Satiričkom realizmu komedije, Jovanović je dodao hor gluvonemih devojaka s floskulama političkih parola i nemim komentarom gestovnog jezika, koji kao i da krije alegoričnu tajnu zaglupljivanja javnog mnjenja. Ovaj odmak samo je podvukao izdvojenu stvarnost glavnog junaka i približio ga utisku fantastičnog, koje Kovačević ponekad sugeriše.

Groteskne poente teksta Jovanović je rezigrao tempiranim mizancenom, koji je vešto karikirao karakterologiju likova. Sve vreme predstave Danilo Stojković je na svojim snažnim plećima valjao »emitnu lavinu primitivne svesti i nesreće Ilije Čovorovića, stigmatu »balkanskog čoveka« dodajući Josifu Tatiću (Đura) šlagvorte ranjive agresivnosti, kojoj je ovaj pružao odraze svoje ljubavi-mržnje. Lik žrtve pripao je prigušenom Stojanu Dečermiću, a emancipovane kćeri šarmantnoj Sanji Milosavljević. Sredstvima preteče logike, odigrao je Branislav Lečić suvereno, prosvetiteljsku ulogu inspektora. Teatarski događaj prvog reda, trpio je na prostranoj sceni SNP-a zbog svojih kamernih tonova. Ali je, svakako, obeležio »blok političkog teatra« svojom dijalektičkom mrežom u rasponu od staljinističke svesti do apsurda.

Pacifističkom komedijom, do sada najduhovitijeg Toneta Partlića (»Moj tata socijalistički kulak«), koja je izvedena prethodne večeri, ublažen je razarački impetus »Balkanskog špijuna« zaključne predstave 29. Jugoslovenskih pozorišnih igara. Topli-hladni oblazi Karahasanove selekcije ipak su doprineli pacifikaciji Sterijinog pozroja.

UMETNIČKA BAŠTINA SRBA

(Narodni muzej, juni – avgust 1984)

Piše: Emilia Cerović Mlađa

Krajem maja u Narodnom muzeju u Beogradu otvorena je izložba »Umetnička baština Srba«. Ovom izložbom Muzej nastavlja svoju inicijativu velikih antologijskih izložbi kroz koje je hronološki jasno i sažeto prikazana umetnost koja se vekovima taložila i stapala, da bi postala deo nasleđa i kulturne tradicije jednog naroda ili jednog podneblja. Na ovoj izložbi prikazana je umetnost od praistorije pa sve do 20. veka, umetnost koja se po nekom od prihvaćenih kriterijuma vezuje za današnju Srbiju. Izložbom je obeležen stočetrdesetogodišnji jubilej Muzeja, međutim, ona svojim značajem prevazilazi prigodni karakter. Autori izložbe (Ljubiša Popović, Anika Skovran, Katarina Ambrozić) uspeali su da izbegnu ponavljanja, pa su pored onih nezaobilaznih, a već dobro poznatih dela, izneli i dela manje izlagana, ali ne i manje značajna, koja pored toga što odlikavaju umetničku vrednost i suštinu umetničkih razmišljanja, predstavljaju dokument određene epohe.

Izložba počinje onim najstarijim što je do sada otkriveno na ovom tlu, »Praroditeljkom« iz Lepenskog vira. Zatim se nižu predmeti materijalne kulture neolita i bronzanog doba, kulture različitih naroda i različitih uticaja, kulture značajne i jedinstvene za čitav evropski prostor. Od najjednostavnijih oblika, zatvorenih formi, do antropomorfnih figurina i posuda, bogato ornamentisanih. Dve skulpture koje uvek iznova uzbuđuju svojom lepotoj i originalnošću, dva vrhunska predstavnika kultura iz kojih potiču, »Lady of Vinča« i Votivna kolica, nisu ni ovde mogle biti mimoidene. Zavidljuje sličnost, po modelaciji i načinu stilizovanja, između »Lady« i nekih drugih primeraka eneolitske plastike, i figurina od terakote prekolumbijske umetnosti, onih najstarijih. Ustvari, zavidljuje činjenica koliko su bliska čovekova nadahnuća i razmišljanja, bez obzira na vreme i prostor.

Dalje, na izložbi je zastupljena antička grčka i rimska umetnost. Grčka, koja je delom neposredno stizala u naše krajeve, a delom preko različitih uticaja i kopija iz kasnijih vremena, i rimska, ona koja je najvećim delom nastala na ovom tlu, pre svega, u tadašnjim centrima Viminaciumu, Naisusu, Stobima i Singidunumu. Izložene su tu i arhajaska Portretna zlatna maska iz 6. veka pre n.e. bronzani krater nađen u Trebeništvu, amforei krateri, Orinohe, helenistička kopija Atine Partenos, Satir od bronzne s početka 1. veka, portret Klaudija Livia iz 1. veka n.e, mramorna glava devojke s početka 2. veka n.e, kameja od sardoniksa i bronzani portreti Konstantina Velikog i carice Eufemie. Tu je i nekoliko predmeta koji, više vremenski nego po simbolima, pripadaju vremenu radnog hrišćanstva. I

Kovač, bronzana statueta vranište (bela palanka) VIII – VII vek pre naše ere visina 8 cm.

šteta je što, na primer, nema onih čuvenih i ne mnogo izlaganih mozaika gamzigradskih ili onih nađenih u Caričinom gradu.

Povest o srednjevekovnoj umetnosti Srba na ovoj izložbi započinje prvim i najznačajnijim dokumentima njihovog hrišćanskog perioda. Temničkim natpisom iz 10. veka. Mirosavljevim jevanđeljem, tim značajnim dokumentom o počecima naše likovne umetnosti, vrednim po minijaturama kojima je ukrašeno, a kojima je nagoveštena velika, samosvojna i bogata likovna aktivnost kasnijih vekova. Brojni predmeti primenjene umetnosti, dekorativne i upotrebne, kadionice, panagije, putiri, ripide i kivoti, okovi jevanđelja i krstovi sa raspelima. Slikarstvo monumentalnog, dekorativnog i narativnog stila, ilustrirano je ne baš btojnim primerima ikona i kopija fresaka, donetih uglavnom iz Dečana.

Istorijska događanja nisu dozvolila postupan i prirodan dalji razvoj slikarstva, pa se manji zografa sačuvali u Srbiji sve do 18. veka. Centar se pomerio na sever i prva i značajna ostvarenja desila su se na tlu Vojvodine. Tu se početkom 18. veka pojavio Hristifor Žefarović, umetnik bogate i raznovrsne aktivnosti. On je među prvima uneo novine u tradicionalno slikarstvo, slobodnije shvatajući formu i boju, ispoljavajući smisao za dekorativnost, ritam kompozicije, pokret i prirodu. Izložena je ovde njegova »Stematografija«, značajna po osveženju ikonografiji motiva i likova koji ostaju suštinski vezani za tradiciju prethodnih vekova. Šteta je što je prikazivanje jedne tako bogate umetničke ličnosti svedeno samo na, itekako značajnu, »Stematografiju«. Jer ne manji značaj za srpsku umetnost ima i njegov rad u oblasti primenjenih umetnosti. Redaju se zatim radovi Jakova Orfelina, Dimitrija Bačevića, Halkozovića, Kračuna i Češljala, umetnika koji su prvi u obnovljenoj umetnosti korespondirali sa evropskim umetničkim tokovima. Pratimo tako razvoj umetničke misli, kompozicije, kolorita, koji već poprimaju rokajne osobine. I kao još jedno svedočanstvo novih shvatanja, dva autoportreta, Nikole Neškovića i Stefana Tenečkog.

Tako gledajući dalje izložbu stižemo do prvih odjeka klasicizma kod Arsenija Teodorovića i Pavla Đurkovića, do plodonosnog perioda srpskog bidermajera u kome stvara Konstantin Danil, Nikola Aleksić, Katarina Ivanović, Pavle Simić. Tu su se našle i Talbotipije Anastasa Jovanovića i predmeti primenjene umetnosti od stakla, porcelana, srebra i zlatni nakit, koji po svojoj

vrednosti stoje ravnopravno sa najprezentativnijim primerima evropske umetnosti. Naši romantičari, Novak Radonić, Đura Jakšić, Stevan Todorović, bujne, strastvene, sugestivne umetničke ličnosti. Šteta što su u ovom pregledu potpuno izostali autoportreti, vredni po umetničkim dostignućima N. Radonića. Šteta što nema ni Todorovićevo Autoportreta iz 1855. godine, jednog od najvrednijih ostvarenja srpskog romantizma. Ali tu su njegovi »Gimnastičari«, kompozicija koja se s razlogom može uvrstiti među prva realistička ostvarenja i u kojoj se mogu nazreti izvesne aluzije na kasniji impresionizam. Zastupljeni su tu ravnopravno i predstavnici srpskog realizma, kao i neki značajni skulptori kraja 19. i početka 20. veka. Dobro je što su izneta i

manje prikazivana dela, ali je šteta što je, iz ovog pregleda, izostala itekako vredna pomena, i po svojim autoportretima jedinstvena, pojava slikara Stevana Aleksića.

Moderna umetnost zastupljena je umetnicima koji su delovali u prvoj polovini 20. veka, ili delima koja su nastala u tom periodu. Bilo bi dobro i korisno da su izložbom obuhvaćena i ostvarenja iz kasnijih perioda, sve do danas. Jer ako se već govori o modernoj umetnosti, zašto stati na pedesetim godinama dvadesetog veka. I ako se govori o umetničkoj baštini, zar i najnoviji umetnički tokovi ne pripadaju voj. Inače, napravljen je jedan dobar pregled onoga što se kod događalo i što je itekako značajno za kulturnu tradiciju.

ČUDO U MILANU

Nakon pola stoljeća »Lombardijci« u Scali

Prvi put od vremena Toscaninija ponovljena jedna arija

Piše: Dragan Lisac

Poznat talijanski filmski glumac i režiser Vittorio De Sica proslavio se svojim filmom »Čudo u Milanu«. Iako je otada prošlo dugo vremena, mnogima je taj film ostao u dobrom sjećanju. Sad se, međutim, u Milanu opet dogodilo jedno »čudo«: na premijernoj predstavi Verdijeve opere »I Lombardi« (»Lombardijci«), dirigent predstave, **Gianandrea Gavazzeni**, ponovio je prizor sa zborom iz zadnjeg čina!

Nešto slično ne poznaje historija najčuvenije operne kuće u svijetu, bar ne u svom poslijeratnom razdoblju, tj. od vremena kad je tu kuću vodio i bio njen prvi dirigent znameniti Arturo Toscanini, poznat kao veliki protivnik mušičavih primadona, kojim je najstrože zabranio bilo kakvo ponavljanje arija.

Ovo sadašnje ponavljanje svakog je silno iznenadilo, a dan kasnije umjetnički direktor Scale, **Cesare Mazzonis**, u izjavi za štampu stavio je do znanja da će ovaj slučaj ostati usamljen i da se nešto slično ne smije više događati, jer – kako smatra – ugled Scale ne smije se srozavati takvim jeftinim provincijskim običajima.

Velike operne kuće

RIJETKO NA REPERTOARU

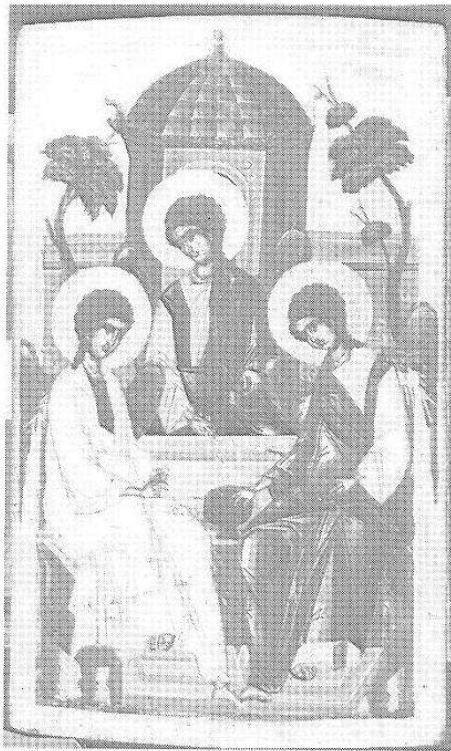
No, zadržat ćemo se na izvedbi »Lombardijaca«, koji su, u stvari, četvrta Verdijeva opera što je svoju praizvedbu imala u Scali pre nešto više od 14 decenija, tačnije 11. februara 1843. Nastala je nakon »Nabucca«, s kojim ima izvesnih sličnosti, pogotovo jer je i u njoj Verdi dao veliki značaj zboru, ali je manje uspjela, pa se stoga sasvim rijetko prikazuje. Dovoljno je navesti da se od svog postanka nalazila na programu Scale samo tokom sedam sezona, a posljednji put čak daleke sezone 1930/31, dakle pre više od pola stoljeća. Dosad je snimljena samo dva put na ploče – najprije 1951, pod upravom Manna Wolf Ferrarija, a zatim 1971. godine s dirigentom Lambertom Gardellijem i solistima Cristinom Deutekom, Placidom Domingom i Ruggerom Raimondijem.

ENTUZIJAZAM U GLEDALIŠTU

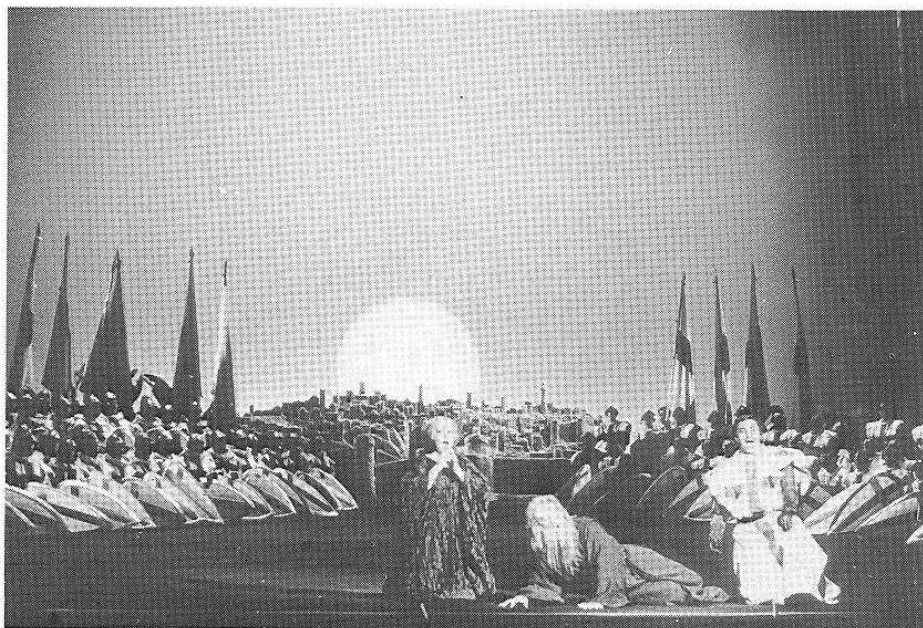
Odavno se ne pamti da je za jednu opernu produkciju vladalo tako veliko zanimanje kao za »Lombardijce«, a premijernu je izvedbu publika prihvatila nevidenim entuzijazmom. Pljeskalo se i aplaudiralo svim izvođačima, ali ipak najviše izvrsnom i dobro pripremljenom zboru, koji sada vodi **Giullo Bertola**.

U teatru je vladala posebna atmosfera, a glavni je razlog tome, vjerovatno, činjenica da se čitave ove sezone u Scali izvodi samo jedna Verdijeva opera, pa su gledaoci, željni njegovih melodija, htjeli valjda dati na znanje umjetničkom direktoru da nije red da se slavni kompozitor zapostavlja.

Ali, ta posebna atmosfera zapravo je vladala samo na premijernoj predstavi, dok je na nekim slijedećim dio gledalaca s galerija u više navrata iskazao svoje negodovanje povodom interpretacije uloge Griselde, koju je tumačila bugarska

sv. trojica, ikona iz dečana, 16. vek

završna scena iz opere »lombardijci«